

Зоран Вулевић*

ЗДРАВА ХРАНА - ЈЕДАН ОД ФАКТОРА РАЗВОЈА ШИРЕГ ПОДРУЧЈА НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА „ЛОВЋЕН”

ИЗВОД

У раду се указује на природне и развојне могућности на подручју Националног парка „Ловћен” и, с тим у вези, износе предуслови чије би остварење производње „здраве хране” учинило важним чиниоцем развоја овог подручја.

SYNOPSIS

The existing natural conditions and the possibilities of development of the area of National park „Lovćen” has been appointed. According that, some prepositions are naminated as important factors for production of healthy food, on this area.

„Подручје Националног парка „Ловћен” одувijek је било изузетно погодно за производњу аутохтоних и других врста здраве, природне хране. Те погодности углавном су посљедица разноврсности облика рељефа и не мање разноврсности климатских фактора. Ове климатске карактеристике потичу знатним дијелом од положаја планине на граници двију великих природних области, а нарочито од специфичних морфографских одлика, то јесте, од готово вертикалних падина којима се планина спушта према мору.”² И хидрографске прилике су у тијесној вези са климатским односима и са врстама и особинама тла.³ И ловћенска вегетација је у великој зависности од читавог низа чинилаца: састава земљишта и рељефа, климе - температуре и падавина - хидрографских особина и утицаја човјека.⁴ Све ове особенос-

¹ Аутор је начелник Одјелења за привреду, развој и финансије општине Цетиње.

² Др. Васовић, М.: *Ловћен и његова подгорина*, Регионално - географска испитивања, стр.

34, Цетиње 1955.

³ Ibid, стр. 39.

⁴ Ibid, стр. 51.

ти су пресудно утицале на стварање карактеристичног амбијента у коме је и сама подловћенска храна морала попримити одређене специфичности, које је чине лако препознатљивом и на тржишту веома траженом.

Високо развијене привреде у свијету (и не само оне) у производним процесима увелико користе синтетичке материје као супституте за недостајуће природне сировине, што за последицу има финални производ који се не може сврстати у категорију еколошких, мада је сторен у условима врхунске технологије. У таквим околностима огромне су предности производње здраве хране, која до потрошача долази у својој пуној, изворној чистоти, задржавајући сва она природна својства која је чине изузетно корисном за човјека.

Здрава, природна храна, питка планинска вода, мирисан, препун кисеоника ваздух, незагађена околина - може ли се такав амбијент уопште и замислити у времену у којем нам озбиљно пријети загађење читаве планете, „у времену у којем 15% свјетског становништва гладује, а око једне трећине становништва се неадекватно храни“⁵ Прилично одржани катуни, ливаде и пашњаци са добрим травним склопом, разноврсно и за исхрану стоке хранљиво растиње такође су значајни предуслови за организованији почетак производње здраве подловћенске хране. Према подацима из 1990. на територији општине Цетиње ливаде захватају површину од 2.314 хектара и доносе принос од 3239 тона сијена, односно 1,40 тона по хектару. Пашњаци се пружају на површини од 16.027 хектара, а принос са њих доноси 7.221 тона сијена, односно 0,45 тона по хектару.⁶ Ови су подаци нарочито значајни, јер показују да би се одређене количине неопходних сировина за организовању производњу на подручју Ловћена могле обезбјеђивати из непосредног окружења.

Производи са овог подручја имају биолошки веома вриједна својства и ту се крије њихова компаративна и почетна предност, коју би адекватним производним и другим програмима што прије требало валоризовати.

Храна произведена без хемикалија и пестицида, или са битно смањеним присуством ових састојака у производима, знатно је скупља од хране коју свакодневно користимо, па би на чињеници више цијене „здраве хране“ требало правити рачуницу која би надомјестила сезонски карактер производње на Ловћену, условљен специфичним климатским факторима који детерминишу развој пољопривреде.

Пољопривреда на Ловћену има значајне могућности за развој, посебно у области сточарства. Према подацима из 1991. године, на територији општине Цетиње је било укупно 2.119 говеди и 5.716 оваца,⁷ што је још један показатељ могућности знатног обезбјеђења неопходних сировина из непосредног окружења. На овом подручју се од давнина производио чувени његушки сир, пршута и кастрадаина. Сточари са ових простора су познати као изузетно спретни и умјешни у свом послу. Надалеко је познат и козји суви бут, за који у народу влада мишљење да има и љековита својства. Подручје Ловћена има погодне услове и за подизање климатских љечилишта, јер се на њему мијешају планински и приморски ваздух, што по мишљењу здрав-

⁵ Економска енциклопедија II, стр. 219, Савремена администрација, Београд 1986.

⁶ Статистички Годишњак Републике Црне Горе 1991. године, Титоград, децембра 1991, стр. 309-322.

⁷ Статистички Годишњак Републике Црне Горе 1991. Титоград, децембра, 1991. године, стр. 309-322.

ствених стручњака врло повољно утиче на опорављање од многих болести.⁸ Познати су и квалитети свих врста млијека које, у кооперацији са произвођачима из подловћенских села, може да се обезбиједи у количинама знатно већим од садашњих.

„Поред сточарства значајна привредна активност у оквиру Парка свакако би могло бити ратарство којим се бави локално становништво у периферној зони парка.”⁹ Под директним надзором стручњака, на ловћенским падинама и његовом подножју могла би се организовати производња чувеног планинског кромпира, који се иначе радо користи као сјеменски. Поред кромпира, може се производити и изузетно квалитетна мрква, купус и још неки пољопривредни производи. Према подацима из 1990. године, на територији општине Цетиње засијано је крмног биља на површини од 298 хектара; повртног биља на површини од 388 хектара, а принос кромпира је био 1.742 тоне, односно 8,5 тона по хектару.”

Потребно је указати и на могућности производње и откупа љековитог биља и шумских плодова, чија су изузетна својства, нарочито у лијечењу разних обољења, добро познати и науци и људима овог краја. „У аутохтоној флори Ловћена заступљене су многе љековите биљке као нпр: клркс, смрека, мала коприва, трскот, жутка, бијели глог, трњина, дивља ружа итд...”¹¹ Управо због богате и разноврсне флоре којом ово подручје обилује, познат је и изузетно цијењен квалитет бројних врста пчелињег меда, као и пића које се на бази њега добија - медовине. Према подацима из 1990. године на територији општине Цетиње је било 1.295 кошница¹², што указује на погодност организованог развоја пчеларства.

Атрактиван природни амбијент у комбинацији са здравом незагађеном храном пружа оптималне услове за припреме спортиста и спортских екипа организовање разних спортских такмичења (бициклизам, планинарење, поједине атлетке дисциплине, народни вишебој, неки зимски спортови и сл.). Не треба занемарити позитивне економске ефекте који би се остваривали путем оваквих и сличних аранжмана.

При оваквим разматрањима неопходно би било истаћи и значај међузависности производње здраве, природне хране и туризма. Ова међузависност се огледа у позитивном утицају здраве природне хране на дужину боравка туриста и фреквенцију њихових посјета. С друге стране, утицај туризма на пољопривреду је евидентан (разумије се, и на укупну привреду), јер се развојем туризма отвара могућност за повећану производњу пољопривредних производа (као и других, индустријских и сл.). За озбиљнију производњу здраве природне хране и стварање услова за боравак туриста током читаве године, требало би обезбиједити најнеопходније претпоставке:

- укупну инфраструктуру подићи на виши ниво;
- набавити недостајућу опрему, и
- изградити потребне објекте.

Пожељно је указати и на неопходност одговарајуће квалификационе

⁸Др Васовић М., Ибид, стр. 100.

⁹Национални парк „Ловћен” Програм урђења, Цетиње, јун 1989. године.

¹⁰Статистички годишњак, Ибид.

¹¹Национални парк „Ловћен”. Просторни план подручја посебне намјене. (завршни извјештај) стр. 62, Љубљана, мај 1983.

¹²Статистички Годишњак, Ибид.

структуре учесника у туристичким и другим пословима, односно потенцирати знање које у развијеним земљама већ одавно има улогу најзначајнијег фактора репродукције коме се посвећује изузетна пажња.

Дакле, шире подручје Националног парка „Ловћен”, као драгоцену оазу здраве хране, има све природне погодности да битно утиче на укупан привредни развој региона. Поред знатних финансијских средстава, за тако нешто нам је једнако потребна умјешност и пословна инвентивност као услов за активирање и валоризацију поменутих предности. При свему томе требало би водити рачуна и о сљедећем:

- На који начин заинтересовати предузетнике да што прије уложе капитал у производњу здраве хране,
- Како обезбиједити производњу која ће бити оптимална, а д апри томе производ не изгуби своју еколошку чистоту, и
- Како сачувати простор на коме би се одвијала производња од њених могућих негативних утицаја.

У развоју низа веома важних грана лаке индустрије, у нашем случају прије свега прехранбене индустрије, свакако је значајна улога свих набројаних грана пољопривреде. Организована, серијска производња здраве хране у почетку не би била много обимнија од садашње, која се одвија у индивидуалним сеоским домаћинствима на најједноставнији начин и застарјелим средствима, већ би се са повећањем обима производње ишло поступно и у складу са предузетим мјерама које би то повећање поспјешивале искључиво природним путем. На овај би се начин сачувао еколошки чист производ, а такође и амбијент. Као примјер проширења производних потенцијала у производњи здраве хране и изван оквира Националног парка „Ловћен” може нам послужити РЈ „Пршутара” на Његушима, у оквиру ДП „Монтена”, чији је пројектовани капацитет погона 500 тона суве његушке пршуте и 300 тона сухомеснатих производа (кастрадина, сланина, свињски врат, печеница, кобасица, ребра и др.). Ради се о објекту површине од 3.200 m².¹⁴ Можда је ово прилика да се истакне и неопходност предузимања конкретнијих мјера у смислу законске заштите производа са овог подручја. Истина, дијелом, и на иницијативу Одјељења за привреду, развој и финансије општине Цетиње, Министарство за пољопривреду, шумарство и водопривреду повело је акцију за заштиту његушког сира. У сваком случају, треба се што прије и организованије позабавити проблемима законске заштите ових производа.

Наравно, за испуњење свих ових претпоставки неопходно је, поред значајних финансијских средстава, створити и институционални оквир у којем би се овај процес одвијао. Држава би својим ангажманом могла обезбиједити подстицајне услове у смислу законских и финансијских погодности, чиме би скренула пажњу предузетнички расположених домаћих и страних улагача. Тако би одређене олакшице у дијелу инвестиционе, кредитне и пореске регулативе, као и друге мјере дугорочног обезбјеђења услова за развој овог подручја, постале изазов и покретачки мотив за пласман капитала. Није сувишно нагласити да је код оваквих програма неопходан маркетиншки приступ у пуном његовом значењу. С овим у вези, а у циљу популаризације подловћенске општине Цетиње учествовало је 1992. године на Међународном пољопривредном сајму у Новом Саду, гдје је презентирало производе са овог подручја. У конкуренцији произвођача из 22 земље, општини Цетиње је додијељена Златна медаља за квалитет изложених производа.

¹⁴Подаци добијени од ДП „Монтена”, Цетиње, април 1994.

Дужни смо истаћи још једну веома важну чињеницу: успјешно и дуго-рочно спровођење програма производње здраве хране морало би бити непосредно и активно праћено од стране науке. Њена посебно значајна улога била би управо у домену очувања аутохтоности подловћенских производа и поспјешивања природних могућности за њихов несметан развој.

Остваривање овакве замисли било би утолико значајније што би се одвијало у еколошкој држави каква је (или, боље рећи, каква би требало да буде) Црна Гора, а то је свакако мотив који нас додатно обавезује да до реализације ове идеје, временом, заиста и дође.

На крају још да кажемо да је елаборација на ову тему веома комплексна и да захтијева много више простора и времена, али се и поред тога надамо да смо успјели барем назначити основне карактеристике, претпоставке и проблеме на које је, по нашој оцјени, требало указати.

РЕЗИМЕ

У перспективи се може очекивати да подручје Националног парка „Ловћен” преузме много значајнију улогу у туризму и пољопривреди Црне Горе, при чему се производња „здраве хране” узима као битан фактор у испуњењу таквих очекивања, што је од посебног значаја у еколошкој држави каква је, или каква би требало да буде, Црна Гора. У раду се даље указује на веома погодан амбијентални оквир и постојање традиције за производњу „здраве хране” и аутохтоних прехранбених производа. Такође се истиче значај „здраве хране” и њен позитиван утицај на привредни развој овог подручја. На крају рада се предлажу економске, институционалне и друге претпоставке од чије реализације зависи остварење тог циља.

ЛИТЕРАТУРА

1. Др Милорад Васовић, *Ловћен и његова подгорина*, Регионално-географска испитивања.
2. *Економска енциклопедија II*, Савремена администрација, Београд 1986.
3. *Национални парк „Ловћен”. Програм уређења*, Цетиње, јун 1993.
4. *Национални парк „Ловћен”. Просторни план подручја посебне намјене (завршни извјештај)*, стр. 62, Љубљана, мај 1983.
5. Проф. др Велимир Васић, *Економска политика Југославије - проблеми главних привредних области*, стр. 7, Савремена администрација, Београд 1978.
6. *Статистички годишњак Републике Црне Горе*. 1991. Титоград, децембар 1991. године.

